

KARAHANLILAR (840-1212)

Karahanlılar Kağanları

- [Kül Bilge Kadir Han](#) (840 - 893)
- Bazır Arslan Han (893 - 924)
- Abdülkerim [Satuk Buğra Han](#) (924 - 955)
- Sams ad-Daula Musa [Baytaş Musa Han](#)(955- tah.958), Satuk Buğra Han'ın büyük oğlu *Tonga İlig*^[1]
- dir.
- Baytaş Süleyman Arslan Han (958-970), Satuk Buğra Han'ın diğer oğludur, Süleyman da İslâmî adıdır.
- Nasr Bin Ali Arslan Kara Tonga Han (970-998), Musa Baytaş'ın oğlu
- [I.Ahmed Togan Han](#) (998 - 1015) oğlu.
- Mansur Arslan Han (1015 - 1024) I.Ahmed Arslan Kara Han'ın kardeşi.
- II.Ahmed Togan Han (1024 - 1026)
- I.Yusuf Harun Kadir Han (1026 - 1032) II.Ahmet Han'ın kardeşi, hükümdarlık bu dönemde batı ve doğu olarak ikiye bölünmüştür.
- **Doğu Karahanlılar Kağanları** [[değiştir](#)]

Doğu Karahanlılar Kağanları

- (Balasagun ve Kaşgar)
  - Süleyman Han (1032 - 1056)
  - I. Muhammed Buğra Han (1056 - 1057)
  - I. İbrahim Han (1057 - 1059)
  - Tuğrul Kara Hakan Mahmud Han (1059 - 1074)
  - Ömer Han (1074 - 1075)
  - Tabgaç Buğra Kara Hakan Hasan Han (1075 - 1103)
  - Ahmed Harun Han (1103 - 1128)
  - Kara Arslan Hakan İbrahim Han (1128 - 1158)
  - II. Muhammed Han (1158 - ?)
  - Yusuf Han (1160? - 1205)
  - III. Muhammed (1205 - 1210)
-

Batı Karahanlılar Kağanları

□ ([Semerkand](#)) I. Muhammed Ayn al-Dawla Han (1041 - 1052)

□ I. İbrahim BÖritigin İbrahim Tamgaç Han (1052 - 1068)

□ I. Nasr Han (1068 - 1080) I. İbrahim'in oğlu.

□ Hıdır Han (1080 - 1081) I. Nasr'ın kardeşi.

□ I. Ahmed Han (1081 - 1089)

□ Yakup Han (1089 - 1095)

□ Rükneddin Kılıç I. Mesud Han (1095 - 1097)

□ Tafaç Hakan Süleyman Han (1097)

□ I. Mahmud Tamgaç Han (1097 - 1099)

□ Harun Cebrail Han (1099 - 1102)

□ II. Muhammed Tamgaç Han (1102 - 1129)

□ II. Nasr Han (1129) II. Muhammed'in oğlu.

□ II. Ahmed Kadir Han (1129 - 1130)

□ Kök Sagun Kılıç Hasan Han (1130 - 1132)

□ II. İbrahim Tabgaç Buğra Han (1132)

□ II. Mahmud Rükneddin Han (1132 - 1141)

□ III. İbrahim Tabgaç Buğra Han (1141 - 1156)

□ Kök Sagun Ali Çağrı Han (1156 - 1161)

□ Alp Kutluk Tonga Bilge II. Mesud Han (1161 - 1178)

□ Küç Arslan IV. İbrahim Han (1178 - 1204)

□ Osman Han (1204 - 1212)

□ [Maveraünnehir](#) Hazerm Şah Muhammed tarafından işgal edildi

İSİM KÖKENİ VE KURULUŞ

- Mâverâünnehir ve Doğu Türkistan'da hüküm süren Karahanlılar (840-1212), Orta Asya'da kurulmuş ilk Müslüman Türk devleti olarak kabul edilir.
  - Karahanlılar, siyasî varlıkları sürecinde Müslüman hanedânlardan başlıca; Abbasîler (750-1258), Sâmânîler (819-1005), Gazneliler (963-1186), Gurlular (1000-1215), Büyük Selçuklular (1040-1157) ve Hârizmşahlar (1097-1231) ile eş zamanlı olarak tarih sahnesinde yer almış ve bunlarla ilişkide bulunmuş bir hanedândır.
  - Karahanlılar hakkında yaygın olarak kullanılan isimlerden biri *Buğra Hanlılar*, diğeri *İlig (İlek) Hanlar*'dır. Devletin "Karahanlılar" şeklinde adlandırılmaya başlaması ise, ilk defa Rus şarkiyatçı V.V. Grigorev'in 1874'te yazdığı bir makale ile olmuştur.
-

Menşei

- Uygur Faraziyesi
  - Yağma Faraziyesi
  - Karluk Faraziyesi
  - Karluk-Yağma Faraziyesi
  - Çiğil Faraziyesi
  - T'chüe (Tukyu-Göktürk) Faraziyesi

  - Omelyan Pritsak, onları Karluk hanedanına bağlamış ve bu rağbet görmüştür.
  - Reşat Genç ise Yağmalar tarafından kurulduklarını ileri sürmektedir.
-

Kuruluş

- Karahanlılar Devleti, 840 senesinde Uygur Devleti'nin, Kırgızlar tarafından yıkılmasıyla, Orta Asya bozkırlarında, **Bilge Kül Kadir Han** tarafından kuruldu.
- Kadir Han, Mâveraünnehir'i almak isteyen Sâmânîler Devleti ile mücadele etti. Karahanlılar'ın başlangıç dönemi, ilmî yönden pek açık değildir. Kadir Han'dan sonra, iki oğlundan **Bazir Arslan Han**, Balasagun'da Büyük Kağan olarak, kardeşi **Oğulçak Kadir Han** ise, Ortak Kağan olarak Taraz'da devleti idare ettiler.

- Oğulçak Kadir Han, Sâmânî hükümdarı İsmail bin Ahmed ile devamlı mücadele etti. Sâmânîler, 883 yılında Taraz'da devleti ele geçince, Oğulçak, Kaşgar'ı merkez yapıp, Sâmânî hakimiyetindeki bölgelere akınlara başladı.
- Bu akınlar sırasında Oğulçak Kadir Han'ın yeğeni **Satuk**, Karahanlılar'a sığınan, Ebu Nâsır adlı Sâmânî şehzadesi ile tanıştı.

KARAHANLI HANEDÂNININ İKİYE BÖLÜNMESİ

- Satuk Buğra Han'ın ölümünden sonra yönetime gelen hanlar da bütün Karahanlıların İslâmlaştırılmasında ve birleştirilmesinde çok çaba gösterdiler. Ne var ki, Karahanlı yönetiminin Baytaş Süleyman'ın oğulları Ebu'l-Hasan Ali Arslan Han ve Harun Buğra Han kolu olmak üzere iki koldan devamı, daha başından itibaren devletin birbirinden bağımsız iki ayrı siyasî yapıya dönüşeceğinin habercisiydi. Nitekim devlet 1041/42 tarihinde Hocend sınır kabul edilmek üzere, Doğu ve Batı olmak üzere ikiye bölündü.
-

DOĞU KARAHANLILAR

- **Doğu Karahanlıların** ilk hükümdarı **Yûsuf Kadir Han**'ın oğlu **Arslan Han Süleyman** oldu. Doğu Hanlığı'nın hudutları içinde ise, Balasagun, Talas, İsficab, Şaş, Doğu Fergana, Kaşgar, Yarkent ve Hotan bölgeleri yer alıyordu. Devletin merkezi ise genellikle Balasagun veya Kaşgar oldu. Devlet II. İbrahim döneminde, göçebe unsurların sebep olduğu iç karışıklıkları önlenmesinde Karahıtaylar (1130-1211)'dan yardım istenmesiyle sona yaklaştı. Çünkü yardım amacıyla bölgeye gelen Karahıtaylar Balasagun'u ele geçirdi, bir daha da çıkmadı. Böylece Balasagun Karahıtay başşehri oldu. II. İbrahim 1158'deki Karluk Türkmenleri isyanında öldü. Ondan sonra tahta bazı hanlar geçmişse de iç karışıklıklar ve isyanlar sonucu iflah olmayan devlet, son temsilci III. Muhammed'in 1210/11 yılında vuku bulan bir isyanda ölmesiyle siyasi varlığını kaybetti. Bütün ülke toprakları Karahıtayların eline geçti.

BATI KARAHANLILAR

- **Batı Hanlığı ise, 1041/42'de ayrılmayı gerçekleştiren Aynüddeve Muhammed b. Nasr** yönetimiyle başlamaktadır. Batı Hanlığı Mâverâünnehir ile Hocend'e kadar Fergana'ya sahipti. Devlet merkezi önceleri Özkent, sonra Semerkant oldu. Bölgesel yakınlık nedeniyle başından itibaren Selçuklularla rekabet içerisinde olan Batı Karahanlılar, 1074'te vezir Büyük Selçuklu veziri Nizâmülmülk'ün gayretleriyle sağlanan barış ile Mâverâünnehir'de Selçuklu hâkimiyetini tanıdı. İyi ilişkiler neticesinde evlilikler yoluyla iki taraf arasında akrabalık bile kuruldu. Ancak Ahmed Han'ın, halkına kötü muamelede bulunmak ve servetini gasp etmekle itham edilerek Selçuklu sultanı Melikşah'a şikayet edilmesi üzerine 1088'de ilişkiler tekrar bozuldu. Batı Karahanlı Devleti, Selçuklulara bağlı bir devlet haline geldi (1089). Halkıyla problemleri devam eden Ahmed Han, bir süre sonra da zındıklıkla itham ve muhakeme edildikten sonra 1095'te idam edildi. Bundan sonraki dönemde Batı Karahanlılar tam olarak Selçuklular denetiminde varlık gösterebildiler. Karahıtaylara karşı birlikte mücadele ettiler. Son hükümdar Osman Han (1204-1212) ise Karahıtay ve Hârizmşah hükümdarlarıyla kurduğu ilişkilerinde ikili oynamanın kurbanı oldu. Durumu fark eden Hârizm sultanı Muhammed b. Tekiş, Semerkant'ta çıkan bir isyanda Osman Han'ın Hârizmlileri kılıçtan geçirmesini fırsat bilerek başkent Semerkant üzerine yürüdü. Şehri ele geçirerek Osman Han'ı idam etti. Böylece Batı Karahanlıların da siyasî varlığı sona erdi (1212).

Fergana Kağanlığı

1141 yılında Batı Karahanlı Devleti, Karahıtaylar'ın istilasına uğrayınca, Fergana'da merkezi Özkend olmak üzere müstakil bir Karahanlı devleti kuruldu. İlk hükümdarı, Gelâleddünye ve'd-dîn Hüseyin bin Hasan olup, Fergana kağanları, Türkçe Tuğrul Kara Hakan unvanını taşırlardı. Unvanlarında Türk kelimesi de kullanan Fergana Kağanlığı, 1211 veya 1212 senelerinde, Muhammed Harezmsah'ın tâbiyetine girdi.

Karahanlı Devleti, daha ilk kuruluş yıllarında, tarihî Türk devlet idaresi geleneğine uygun olarak iki büyük idarî kısma bölündü. Bunlardan doğuda kalan kısmın başında hakan bulunur ve her türlü idarî yetkiyi elinde bulundururdu. Batı kısmını ise hakanın hükümranlığı altında, aynı aileden bir han, ona bağlı olarak idare ederdi. Karahanlı devlet teşkilatında, bu büyük ve ortak kağanın yanında, hanedana mensup dört alt kağan ile altı hükümdar vekili vardı. Rütbeler, kademe kademe yükselme esasına göreydi. Her rütbenin değişebilen unvanları olurdu. Türkçe unvanların değişmesine rağmen, İslâmî unvanlar değişmezdi. Hükümdar vekilleri, İrken, Sagun, İnanç unvanlarını taşırlardı. Hükümdarların yanında "Yuğruş" denilen bakanlar kurulu bulunurdu. Yüksek devlet memuriyetlerinde, başkumandana "subaşı", maliye bakanına "ağıcı", saray hâcibine "tayangu" veya "bitikçi" denirdi.

KARAHANLILAR KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

- Karahanlı devlet teşkilâtı eski Türk geleneklerini büyük ölçüde yansıtır. Hâkimiyet konusunda Karahanlılar, bunun ilâhî menşeli olduğuna, yani devleti yönetme yetki ve gücünü ifade eden “kut”u Tanrı kime vermişse ancak onun hükümdar olabileceğine inanıyorlardı. Hükümdar, halkın refah ve huzur içinde yaşamasının, aç ve açık bırakılmamasının teminatı idi. Hükümdarda bulunması gereken cesaret, adalet, şeref, sabır, kahramanlık, bilgelik, cömertlik, doğruluk, affedicilik gibi pek çok insanî ve ahlakî vasıf İslâm öğretileriyle desteklenmiştir. Geleneğe uygun olarak kullanılan lâkap ve unvanlarının yanı sıra Abbasî halifelerince layık görülen lâkapları da kullanmışlardır. Aynı şekilde başkent (ordu), saray, tâc, taht, otağ, bayrak, çetr, tuğ, nevbet, sikke gibi hükümdarlık alametlerine hutbe ve halifeler tarafından verilen hil’atleri eklemiştir.
- Hakandan sonra söz sahibi olan hükümdar hanımlarına *Terken Hatun*, şehzadelere *Tegin (Tigin)*, hanedân mensubu prens ve prenseslerle bunların çocuklarına da *Tarım* denilirdi

□ Merkez Teşkilatı

- Başta Hakan var ve danışma kurulu var.
- Yuğruş: Vezir
- Ağıcı: Hazinekar
- Tamgaçı: Mühürdar
- Adalet divanı
- Ay Bitiği: maaşlar
- **Taşra Teşkilatı**
- Doğu-batı
- Amiller
- Kadılar
- Reisler
- Muhtesipler

□ Karahanlılar'da ordu

Selçuklular'da olduğu gibi başlıca dört ana bölümden meydana gelirdi. Bunlar, saray muhafızları, hâssa ordusu, hanedan mensupları ile valiler ve diğer devlet adamlarının kuvvetleri, devlete bağlı Türk teşekküllerine mensup kuvvetlerdi.

KARAHANLILAR KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

- Karahanlılarda haberleşme *Eşkinçi* denilen ve hızlı bir şekilde giden atlı postacılarla sağlanıyordu. Eşkinçiler (Postacılar), *ulağ* adı verilen ve yol boylarındaki menzillerde daima hazır bulundurulan atlara biner, hükümdara ait ferman ve mektupları istenilen yerlere ulaştırırlardı. Bu teşkilât daha çok askeri amaçla kullanılmaktaydı.
- Karahanlılar döneminin en önemli ilim ve kültür merkezleri Buhara, Semerkant, Kaşgar, Balasagun ve Özkent idi.
- Karahanlı Devleti'nin kullandığı yazı diline Kaşgarlı Mahmud'un *Divânu Lugati't-Türk*'teki ifadesine göre *Karahanlı Türkçesi* ya da *Hâkâniye Türkçesi* denir.

Eser

Yazarı

- Kutadgu Bilig —————Yusuf Has Hacip
- Divan-ı Hikmet —————Ahmet Yesevi
- Divan-ı Lügat-i Türk ———Kaşgarlı Mahmut
- Atabet-ül Hakayık —————Edip Ahmet Yükneki

